

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Харченко Сергія Яковича
на дисертаційне дослідження Уйсімбаєвої Маріям Валіханівни
«Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної
діяльності в позакласній роботі»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

Соціальна активність старшокласника є одним з найважливіших чинників його соціального розвитку. Хоча в останні десятиліття соціальна активність учнівської молоді зростає, однак їхня участь у соціально значущій діяльності залишається недостатньо ефективною. Розв'язати цю проблему можливо тільки за умови спрямування навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі на соціальний розвиток старшокласників. Відповідно, сучасне соціальне замовлення вимагає нового підходу до виховання старшокласників, що забезпечує формування у них активної соціальної позиції, ініціативності, готовності до участі в процесах державотворення, здатності до співпраці та розв'язування конфліктів відповідно до самостійного життєвого вибору.

В рамках соціального виховання старшокласників, становлення їх як активних суб'єктів життєдіяльності, М. В. Уйсімбаєва, як особливо актуальне, висуває завдання підготовки їх до соціально корисної діяльності.

З урахуванням важливості виховання соціальної активності старшокласників, у сучасній педагогічній науці здійснюється обґрунтування та розробка ефективних форм та методів соціального виховання школярів, які покликані стимулювати їхню активність. У цьому контексті виконане Уйсімбаєвою Маріям Валіханівною дисертаційне дослідження є актуальним і своєчасним, що підтверджується обґрунтованим висновком про недостатність на сьогодні здійснених фундаментальних педагогічних досліджень, які б системно розглядали проблему виховання соціальної активності молоді, зокрема старшокласників.

Як позитив слід відзначити ґрунтовний аналіз, систематизацію та розкриття актуальності проблеми, стан її наукової розробки. В контексті останнього науково вивірено об'єкт, предмет, мету і завдання дисертаційної роботи, досить ґрунтовно охарактеризовано теоретичну основу, методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну значущість здобутих результатів.

Обґрунтованою й логічною є структура дисертації, презентована вступом, двома розділами, висновками, додатками, списком використаних джерел, що за змістом відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті й завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений ґрунтовний аналіз вітчизняної та зарубіжної філософської, психолого-педагогічної, соціологічної літератури та виховної практики загальноосвітніх навчальних закладів який дав змогу здобувачці розкрити й охарактеризувати з позицій власного дослідження сутність і зміст його провідних понять «соціальна активність», «виховання соціальної активності старшокласників», «виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності». Сутність провідного поняття дослідження «виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності» дисертантка визначає як процес співпраці вчителя і старшокласника з метою виховання соціальних якостей, які виявляються у соціальній діяльності та поведінці, що відповідає моральним нормам, принципам та правилам, прийнятим у суспільстві, визначає готовність до реальної соціальної діяльності, забезпечує входження старшокласників у життя суспільства.

Досить аргументовано і науково вивірено, у контексті проблеми дослідження, визначена структура соціальної активності старшокласників та надано характеристику її структурним компонентам: когнітивний (сукупність загальноосвітніх, соціальних знань, що формують світогляд

старшокласника), ціннісно-мотиваційний (відображає інтереси, потреби, мотиви соціальної діяльності старшокласника), діяльнісно-комунікативний (активність у соціально корисній діяльності, спрямованість на соціальну взаємодію), рефлексивно-аналітичний (здатність аналізувати, оцінювати свої дії та вчинки).

На особливу увагу заслуговує проведений автором аналіз змісту соціальної активності старшокласників, на підставі якого обґрунтовано критерії, показники та рівні її вихованості.

У дослідженні наголошується на тому, що виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу не є стихійним процесом, а вимагає розроблення відповідної структури цього процесу. Дисертанткою розроблено організаційно-методичну структуру виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі основними блоками якої є: концептуальний, організаційно-діяльнісний та діагностичний.

Вагомим науковим здобутком проведеного дослідження варто визнати розроблену методику виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності, що реалізується через відповідні форми, методи та прийоми виховання, складається з чотирьох послідовних етапів (діагностичний, організаційний, діяльнісний та контрольний) з науково обґрунтованими метою, завданнями, сучасними формами, методами і прийомами виховання та враховує специфіку проектної діяльності старшокласників в позакласній роботі, яка складається з попередньої підготовки, планування проектної діяльності, колективної підготовки, реалізації проекту та заключного етапу.

Продуктивною виявилась ідея дисертанта досягати ефективності у вихованні соціальної активності старшокласників через включення їх у проектну діяльність. У дослідженні схарактеризовано потенціал адекватно організованої проектної діяльності в позакласній роботі загальноосвітнього

навчального закладу та визначено зміст дефініції «проектна діяльність» – виховна технологія, що передбачає організацію цілеспрямованої, усвідомленої, продуктивної діяльності старшокласників у позакласний час з метою розв'язання певних соціальних проблем у процесі реалізації соціального проекту.

Не викликають заперечення обґрунтовані автором та експериментально перевірено педагогічні умови ефективного застосування методики виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів: формування мотиваційної спрямованості старшокласників до соціальної активності під час проектної діяльності на основі ціннісного ставлення до світу та самих себе; встановлення ефективних суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем та старшокласниками; залучення старшокласників до різних напрямів суспільно корисної роботи з метою формування досвіду соціальної поведінки, вчинків та спілкування, підготовки до виконання основних соціальних ролей; теоретико-методичної та організаційної підготовки вчителів до виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі. Здобувачкою представлено поетапну методику реалізації педагогічних умов та результати експериментального дослідження.

Заслуговує на схвалення залучення в експериментальній роботі до участі в проектній діяльності не тільки окремих соціально активних старшокласників, а всіх учнів класу; різноманітність соціального спрямування проведених проектів («Я – громадянин України», «Захисники Вітчизни», «Україна в моєму серці», «Майбутній захисник Вітчизни», «Мій рідний край», «Шкільне самоврядування», «Моя школа – мій дім» та інші); використання різних форм і методів виховання на різних етапах проектної діяльності у межах запропонованої методики виховання.

Як переконливо засвідчують результати дослідження, завдяки участі старшокласників у проектній діяльності відбувалося розширення світогляду, поглиблення мотивації до соціальної діяльності, виховувались

наполегливість, цілеспрямованість, самостійність, відповідальність, активність, творчість, розвивались навички роботи у команді, вміння спілкуватися і виявляти повагу до думки іншого тощо.

Заслуговує на особливе схвалення здійснений дисертанткою педагогічний експеримент як його констатувальний, так особливо і формувальний етапи та досить ґрунтовне опрацювання здобутих експериментальних даних методами математичної статистики. Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів завершеного дослідження сприяло застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, як-от: теоретичних, емпіричних і статистичних.

Висновки, як до кожного розділу так і загальні, є достатньо повними, ґрунтовними, логічними, відображають основні результати дослідження і засвідчують узгодженість отриманих наукових результатів із завданнями, що визначені у вступі.

Автореферат та здійснені дисертантом публікації (20 одноосібних статей в фахових виданнях та навчально-методичний посібник) досить різнобічно відображають зміст та основні положення дисертаційного дослідження, надають повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість результатів дослідження.

Аналіз представленого дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що воно є оригінальною, самостійною, науковою роботою, присвяченою особливо актуальній, новій, не достатньо розробленій у вітчизняній педагогіці проблемі – виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі.

Разом з тим, оцінюючи загалом позитивно рецензоване дисертаційне дослідження Уйсімбасвої Маріям Валіханівни, вважаю за можливе висловити наступні зауваження і побажання:

1. В п. 1.2. наводяться різні підходи, розкриваються теоретичні засади проектної діяльності. Разом з тим, весь цей теоретико-методологічний матеріал варто було б структурувати.

2. Покращенню сприйняття запропонованої методики визначення вихованості соціальної активності старшокласників сприяла б конкретизація методик за якими визначалися певні критерії вихованості соціальної активності.

3. Підрозділ 2.1. дещо переобтяжений кількісним аналізом емпіричних даних.

4. Чи потрібна організаційно-методична структура виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності обґрунтована у п. 2.1. якщо вона не вказана у завданнях дослідження?

5. Компонентний аналіз змісту соціальної активності старшокласників здійснений у п. 2.1., логічніше було подати у п. 1.3. дослідження.

6. Прикрасив би дисертацію тезаурус основних термінів, що б сприяло кращому розумінню суті дослідження.

7. У роботі зустрічаються граматичні й стилістичні помилки, а також є певна некоректність в окремих висловлюваннях.

Однак висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого дослідження. Дисертація Уйсімбаєвої Маріям Валіханівни «Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі» є самостійним завершеним дослідженням, яке вносить вагомий внесок у теорію і методику виховання, відповідно має суттєву практичну значущість, відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 № 567, а її автор Уйсімбаєва Маріям Валіханівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Харченко С. Я.
[Signature]

[Signature]
С. Я. Харченко